

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره بیست و دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۴ (پیاپی ۴۵)
(ویژه‌نامه علوم تربیتی)
مقاله کوتاه فارسی

بررسی همبستگی برخی از فاکتورهای پیش‌دانشگاهی با عملکرد تحصیلی و موفقیت
دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز

دکتر محمدحسین فلاح‌زاده* ریتا رضایی**
دانشگاه علوم پزشکی شیراز

چکیده

مقاله حاضر به بررسی همبستگی برخی از فاکتورهای پیش‌دانشگاهی با عملکرد تحصیلی و موفقیت دانشجویان رشته پزشکی ورودی سال‌های ۱۳۶۹-۱۳۶۵ دانشگاه علوم پزشکی شیراز پرداخته است. از آنجائی‌که بررسی وضعیت تحصیلی دانشجویان پزشکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است دقت نظر افکار عمومی، صاحب‌نظران و مسئولین ضرورت این بررسی را نمایان می‌سازد. این پژوهش که با هدف بررسی همبستگی برخی فاکتورهای پیش‌دانشگاهی با عملکرد دانشجویان به روش گذشته نگر بر روی پرونده ۱۰۱۲ نفر دانشجوی پزشکی انجام شده، عوامل مختلفی چون معدل دیپلم، سهمیه‌ها، معدل علوم پایه، فیزیوپاتولوژی و بالینی، تعداد ترم‌های مشروطی، امتحانات علوم پایه و جامع پیش‌کارورزی و زمان فراغت از تحصیل را مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های حاصل از این پژوهش حاکی از این است که بین معدل دیپلم و نتایج امتحانات مقاطع مختلف تحصیلی نظیر علوم پایه، فیزیوپاتولوژی و بالینی همبستگی مثبت وجود داشته است و بین تعداد ترم‌های مشروطی و تعداد دفعات شرکت در امتحانات جامع علوم پایه و پیش‌کارورزی رابطه مستقیم و معنی‌دار وجود دارد. در پایان می‌توان نتیجه گرفت که معدل دیپلم می‌تواند معیار مناسبی جهت انتخاب دانشجو در رشته پزشکی باشد.

واژه‌های کلیدی: ۱. آموزش ۲. پزشکی ۳. همبستگی ۴. برون داد آموزشی

۱. مقدمه

در مورد ضایعات تحصیلی دانشگاه‌های ایران اطلاعات دقیقی در دست نیست اما با در نظر گرفتن این فرضیه که تعدادی از پذیرفته‌شدگان رشته پزشکی در دانشگاه‌ها در هر ورودی ممکن است به دلایلی موفق به اتمام دوره تحصیلی خویش نشوند و یا دیرتر از زمان مقرر آن را طی نمایند، ضرورت بررسی‌هایی این‌چنینی با هدف بهبود کیفیت آموزشی بیشتر نمایان می‌شود. حسینی، ۱۳۵۲ می‌نویسد: در طول سال‌های (۵۱-۱۳۵۰ و ۵۲-۱۳۵۱) بیش از ۲۰۰ نفر از ۱۳۰۰ نفر از دانشجویان، موفق به ادامه تحصیلات خود نشدند و به‌طور کلی افت تحصیلی بین سال‌های (۱۳۴۲ تا ۱۳۵۲) حدود ۲۰ درصد بوده است.^۱

شناسایی عوامل موثر بر کیفیت عملکرد دانشجویان در طول دوران تحصیل از دیرباز مورد توجه بوده است. در همین راستا نتایج تحقیقات حسینی (۱۳۷۶) نشان داده که همبستگی بالایی بین تحصیلات متوسطه و تحصیلات

* دانشیار دانشکده پزشکی شیراز

** عضو هیئت علمی مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی شیراز

عالی و قدرت پیش‌بینی بیشتر تحصیلات متوسطه در مقایسه با کنکور و یا امتحانات ورودی دانشگاه‌ها وجود داشته است و برتری تحصیلات متوسطه بر کنکور در پیش‌بینی موفقیت دانشگاهی مورد تأیید قرار گرفت.^۲

در بررسی مشابه دیگری که توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال (۸۰-۱۳۷۹) انجام گرفته نشان داده شده است که متوسط معدل کل دانشجویان در دو گروه شاهد و مناطق به‌طور متوسط ۲ نمره نسبت به معدل دیپلم کاهش داشته است که از نظر آماری معنی‌دار بوده است. همچنین همبستگی معدل کتبی دیپلم دانشجویان با نتایج تحصیلات دانشگاهی به مراتب بیشتر از معدل کل دیپلم آنها می‌باشد و در اکثر موارد معدل کتبی دیپلم دانشجویان آینه تمام‌نمای پیش‌بینی وضعیت تحصیلی آنها در تحصیلات دانشگاهی است.^۳

با توجه به اینکه در رشته پزشکی در بین ورودی‌های (۱۳۶۵ تا ۱۳۶۹) دانشکده پزشکی سهمیه‌های مختلف لحاظ شده است این تحقیق بر اساس پرونده دانشجویان دانشکده پزشکی برنامه‌ریزی شد، تا با شناسایی دقیق‌تر عوامل مؤثر بر عملکرد آموزشی دانشجویان پزشکی، بتوان راهکارهای اجرایی مناسبی را جهت بهبود کیفیت آموزشی تعیین کرد لذا در اولین قدم به شناسایی وضعیت موجود پرداخته شد.

۲. مواد و روش‌ها

این پژوهش بر اساس اطلاعات موجود در پرونده‌های ۱۰۱۲ نفر دانشجوی پزشکی ورودی سال‌های (۶۹-۱۳۶۵) به‌صورت گذشته نگر صورت گرفته است. ۷۴ درصد کل دانشجویان پزشکی مورد بررسی پسر و ۲۶ درصد دختر بوده‌اند. ۵۳/۹ درصد دانشجویان از سهمیه مناطق یک و دو، ۱۵/۶ درصد از سهمیه مناطق سه و چهار و ۳۰/۵ درصد از سایر سهمیه‌ها (۲۱/۳ درصد رزمندگان، ۵/۴ درصد شاهد و ۳/۸ درصد سهمیه‌های عشایر، نهضت و جهادگران) استفاده نموده‌اند.

در این پژوهش فاکتورهای مختلفی چون معدل دیپلم، سهمیه‌ها، معدل دوره‌های علوم پایه، فیزیوپاتولوژی و بالینی، تعداد ترم‌های مشروطی، امتحانات علوم پایه و جامع پیش‌کارورزی و زمان فراغت از تحصیل به‌عنوان عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی و موفقیت دانشجویان پزشکی مورد بررسی قرار گرفتند.

۳. یافته‌ها

بخشی از یافته‌ها در جداول شماره (۲ و ۱) نشان داده شده است و بخش دیگر یافته‌ها به شرح زیر می‌باشد:

- در زمان بررسی پرونده‌ها ۵/۵ درصد دانشجویان مشغول به تحصیل بوده و درصد فراوانی موارد جابجایی، تغییر رشته، انصرافی و محروم از تحصیل به ترتیب ۴/۱، ۲/۶، ۱/۲ و ۵ درصد بوده است.
- بین معدل دیپلم و نتایج امتحانات جامع علوم پایه همبستگی ۴۸ درصد وجود داشته و با ($P < 0.001$) از لحاظ آماری معنی‌دار شده است.
- بین معدل دیپلم و نتایج امتحانات جامع پیش‌کارورزی همبستگی ۴۳ درصد بوده و با ($P < 0.001$) از لحاظ آماری معنی‌دار شده است.
- بین معدل دیپلم و معدل مقطع علوم پایه همبستگی ۶۶ درصد بوده و با ($P < 0.001$) از لحاظ آماری معنی‌دار شده است.
- بین معدل دیپلم و معدل مقطع فیزیوپاتولوژی همبستگی ۵۰ درصد بوده و با ($P < 0.001$) از لحاظ آماری معنی‌دار شده است.
- بین معدل دیپلم و معدل مقطع بالینی همبستگی ۲۲ درصد بوده و با ($P < 0.001$) از لحاظ آماری معنی‌دار شده است.
- بین معدل دیپلم و تعداد ترم‌های مشروطی رابطه معکوس و معنی‌دار برقرار بوده است. به عبارت دیگر هرچه معدل دیپلم بالاتر باشد، تعداد ترم‌های مشروطی کاهش می‌یابد. ($P < 0.05$)

۸. بین معدل دیپلم و مدت زمان تحصیل رابطه معکوس و معنی‌دار برقرار بوده است. به عبارت دیگر هرچه معدل دیپلم بالاتر باشد، مدت زمان تحصیل کاهش می‌یابد. ($P < 0.001$)
۹. آنالیز واریانس یک‌طرفه نشان داد که معدل دیپلم کسانی که به دلایلی از تحصیل محروم شده‌اند و یا هنوز با گذشت مدت زمان قانونی، موفق به فارغ‌التحصیلی نشده‌اند کمتر از سایرین بوده است.
۱۰. بین تعداد ترم‌های مشروطی با معدل بالینی همبستگی منفی (-۴۰ درصد) و معنی‌دار بوده است. یعنی هرچه تعداد ترم‌های مشروطی بیشتر بوده، معدل بالینی کاهش یافته است. ($P < 0.001$)
۱۱. بین تعداد ترم‌های مشروطی با معدل علوم پایه همبستگی منفی (-۵۸ درصد) و معنی‌دار بوده است. بدین معنی که بین تعداد ترم‌های مشروطی با معدل علوم پایه رابطه معکوس وجود دارد. ($P < 0.001$)
۱۲. بین تعداد ترم‌های مشروطی با معدل دوره فیزیوپاتولوژی همبستگی منفی (-۵۲ درصد) و معنی‌دار بوده است. به عبارت دیگر بین تعداد ترم‌های مشروطی با معدل دوره فیزیوپاتولوژی رابطه معکوس وجود دارد. ($P < 0.001$)
۱۳. بین تعداد ترم‌های مشروطی و تعداد دفعات شرکت در امتحانات جامع علوم پایه رابطه مستقیم و معنی‌دار برقرار است. ($P < 0.01$)
۱۴. بین تعداد ترم‌های مشروطی و تعداد دفعات شرکت در امتحان پیش‌کاروری رابطه معنی‌داری مشاهده نگردید.
۱۵. بین تعداد ترم‌های مشروطی و نمره امتحان علوم پایه رابطه معکوس و معنی‌دار وجود داشته است. ($P < 0.01$)
۱۶. بین تعداد ترم‌های مشروطی و نمره امتحان پیش‌کاروری رابطه معکوس و معنی‌دار وجود داشته است. ($P < 0.005$)
۱۷. استفاده از آزمون کروسکال والیس نشان داد که بین تعداد ترم‌های مشروطی و انصراف یا تقاضای جابجایی دانشجو رابطه معنی‌داری وجود دارد. ($P < 0.005$)
۱۸. بین نمره امتحان پیش‌کاروری و معدل بالینی همبستگی مثبت (۳۵ درصد) و معنی‌دار بوده است. ($P < 0.001$)
۱۹. بین معدل دوره فیزیوپاتولوژی و نمره امتحان پیش‌کاروری همبستگی مثبت (۷۳ درصد) و معنی‌دار بوده است. ($P < 0.001$)
۲۰. بین معدل مقطع علوم پایه و نمره امتحان پیش‌کاروری همبستگی مثبت (۶۶ درصد) و معنی‌دار بوده است. ($P < 0.001$)
۲۱. بین معدل مقطع علوم پایه و نمره امتحان جامع علوم پایه همبستگی مثبت (۷۴ درصد) و معنی‌دار بوده است. ($P < 0.001$)
۲۲. بین نمره امتحان جامع علوم پایه و پیش‌کاروری همبستگی مثبت (۷۰ درصد) و معنی‌دار بوده است. ($P < 0.001$)
۲۳. در سهمیه مناطق یک و دو $۱۶/۸$ درصد دانشجویان، در مناطق سه و چهار $۳۳/۵$ درصد، در سهمیه شاهد $۴۵/۵$ درصد، رزمندگان $۳۷/۵$ درصد و در سایر سهمیه‌ها $۲۶/۳$ درصد سابقه مشروط شدن داشته‌اند. در کل $۲۵/۸$ درصد دانشجویان پزشکی حداقل یک ترم مشروط شده‌اند.
۲۴. آزمون من ویتنی نشان داد که بین تعداد ترم‌های مشروطی و جنسیت تفاوتی وجود نداشته است.

جدول شماره (۱) رابطه سال ورودی با وضعیت تحصیلی دانشجویان پزشکی

سال ورود به دانشگاه	فارغ التحصیل	جابجایی	مشغول به تحصیل	تغییر رشته	انصراف	معلق	محروم از تحصیل	اخراج
۶۵	۲۵۲ (/۹۲/۳)	۶ (/۲/۲)	۲ (/۰/۷)	۵ (/۱/۸)	۵ (/۱/۸)	-	-	۱ (/۰/۴)
۶۶	۱۸۴ (/۹۳/۹)	۴ (/۲)	۱ (/۰/۵)	۳ (/۱/۵)	۳ (/۱/۵)	-	-	۱ (/۰/۵)
۶۷	۱۴۹ (/۷۸/۸)	۱۹ (/۱۰/۱)	۹ (/۴/۸)	۹ (/۴/۸)	۳ (/۱/۶)	-	-	-
۶۸	۱۶۱ (/۸۶)	۹ (/۴/۸)	۱۱ (/۵/۹)	۱ (/۰/۵)	۱ (/۰/۵)	۱ (/۰/۵)	۱ (/۰/۵)	۲ (/۱)
۶۹	۱۲۰ (/۷۱/۴)	۳ (/۱/۸)	۳۳ (/۱۹/۶)	۸ (/۴/۸)	-	۱ (/۰/۶)	-	۱ (/۰/۶)

جدول شماره (۲) تعداد ترم‌های مشروطی به تفکیک سهمیه‌های مختلف

سهمیه مورد مطالعه	تعداد دانشجویان مشروطی (درصد)	تعداد دانشجویان مشروطی ۳ ترم یا کمتر (درصد)	تعداد دانشجویان مشروطی بیش از ۳ ترم (درصد)	تعداد کل دانشجویان مشروطی (درصد)
مناطق ۱ و ۲	۵۴۵ (۵۳/۹)	۷۶ (۱۳/۹)	۱۶ (۲/۹)	۹۲ (۱۶/۸)
مناطق ۳ و ۴	۱۵۸ (۱۵/۶)	۴۴ (۳۷/۸)	۹ (۵/۷)	۵۳ (۳۳/۵)
رزمندگان	۲۱۶ (۲۱/۳)	۶۵ (۳۰/۱)	۱۶ (۷/۴)	۸۱ (۳۷/۵)
شاهد	۵۵ (۵/۴)	۲۰ (۳۶/۴)	۵ (۹/۱)	۲۵ (۴۵/۵)
سهمیه‌های متفرقه	۳۸ (۳/۸)	۶ (۱۵/۸)	۴ (۱۰/۵)	۱۰ (۲۶/۳)
جمع کل	۱۰۱۲ (۱۰۰)	۲۱۱ (۲۰/۸)	۵۰ (۵)	۲۶۱ (۲۵/۸)

* سهمیه‌های متفرقه شامل سهمیه جهاد، نهضت سوادآموزی، عشایر و خانواده شهدا می‌شود.

۴. بحث

برنامه آموزشی دوره هفت ساله پزشکی عمومی در سه مقطع علوم پایه، فیزیوپاتولوژی و بالینی خلاصه می‌شود. در دوره آموزش بالینی، مشروطی لحاظ نمی‌گردد و تنها هر درس با حداقل نمره ۱۲ و معدل کل مقطع با حداقل نمره ۱۴ ملاک عمل قرار می‌گیرد، لذا کلیه ترم‌های مشروطی مربوط به دو مقطع دیگر می‌باشند، در این بررسی اولین ترم مشروطی در بیش از دوسوم موارد مربوط به یکی از پنج ترم اولین مقطع آموزشی (علوم پایه) بوده است. بدین معنی که دانشجویانی که با مشکل آموزشی روبه‌رو خواهند شد معمولاً در اولین مقطع تحصیلی قابل شناسایی خواهند بود. در کل دوره آموزشی پزشکی عمومی، دو امتحان جامع برگزار می‌گردد و شرط ادامه تحصیل در مقطع بعدی وابسته به موفقیت در این امتحانات خواهد بود. اولین امتحان پس از پایان دوره علوم پایه و دومین امتحان در اواسط

مقطع بالینی و قبل از شروع دوره کارورزی برگزار می‌گردد. ارزش نمرات سال آخر دوره متوسطه در پیش‌بینی عملکرد دانشگاهی و برتری مطلق آن بر کنکور همواره در پژوهش‌های انجام شده مورد تأیید قرار گرفته است.^۴ در این پژوهش نشان داده شد که معدل دیپلم می‌تواند ملاک خوبی جهت برآورد وضعیت تحصیلی دانشجویان باشد، زیرا که با معدل همه مقاطع تحصیلی دانشگاهی و هر دو امتحان جامع علوم پایه و پیش‌کارورزی همبستگی قابل توجهی را نشان داده است.

دانشجویان مشروطی بیشتر تمایل به جابجایی و انتقال را نشان داده و یا مجبور به تغییر رشته شده‌اند و این واقعیت قابل انتظار بوده اما نکته جالب توجه عدم ارتباط ترم‌های مشروطی دانشجویان با جنسیت ایشان بوده است که بررسی‌های بیشتری را مورد تأکید قرار می‌دهد.

نکته دیگری که باید به آن توجه نمود این است که، نحوه ارزشیابی در دانشگاه به گونه‌ای صورت گرفته که در مقاطع مختلف تحصیلی با هم و با معدل دیپلم همخوانی کامل را نشان داده است.

حسینی در مقاله‌ای تحت عنوان ارزش امتحانات تشریحی مسابقات ورودی دانشگاه‌ها در پیش‌بینی موفقیت دانشگاهی به نقل از لاک پر می‌نویسد که پیش‌بینی بهتر نمرات دانشگاهی بر اساس دوران متوسطه تنها در مورد دانشجویان داخل کشور صادق نیست بلکه دانشجویان ایرانی خارج از کشور را نیز دربر می‌گیرد و نمرات کتبی دوران متوسطه را به‌عنوان "بهترین عامل" در پیش‌بینی موفقیت دانشگاهی دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در خارج از کشور نام برده است. در همین بررسی ضرایب همبستگی بین نمرات کل دانشگاه و هر یک از دو نمره کتبی و کل دبیرستان به ترتیب ۴۳ درصد و ۴۲ درصد گزارش شده که نسبتاً بالا می‌باشد، در حالی که ضریب همبستگی بین نمرات کل دانشگاه و کل کنکور نه تنها در مرز صفر و غیر معنی‌دار (۸ درصد $P >$) می‌باشد بلکه جهت رابطه نیز منفی گزارش شده است.^۵

در مطالعه دیگری که توسط حسینی و همکاران انجام شده است، ضرایب همبستگی بین نمرات ششم متوسطه و نمرات دانشگاه از ضرایب همبستگی بین نمرات کنکور و دانشگاه بیشتر بوده است.^۶ هر چند در سهمیه‌های شاهد و رزمندگان فراوانی ترم‌های مشروطی به مراتب بیشتر از سایر سهمیه‌ها بوده است اما در دانشجویان مناطق سه و چهار نیز فراوانی ترم‌های مشروطی قابل توجه و به حدود دو برابر سهمیه مناطق یک و دو رسیده است و این نکته مهمی است که در انتخاب دانشجو برای رشته پزشکی باید مد نظر قرار گیرد.

۵. نتیجه

معدل دیپلم می‌تواند معیار مناسبی جهت انتخاب دانشجو در رشته پزشکی باشد و در نظر گرفتن سهمیه‌های مختلف در این رشته نتیجه مطلوبی نخواهد داشت.

سپاسگزاری

این تحقیق با همکاری و همیاری معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شیراز به انجام رسیده است که بدین وسیله پژوهشگران مراتب قدردانی خود را اعلام می‌دارند.

قابل ذکر است که در جمع‌آوری اطلاعات اولیه این بررسی، جناب آقای محمدرضا ملکی جهان و سرکار خانم فرح دانش‌پژوه همکاری صمیمانه داشته‌اند که بدین وسیله از ایشان سپاسگزاری و قدردانی می‌گردد.

منابع

حسینی، سید علی‌اکبر. (۱۳۵۲). ارزش نمرات ششم متوسطه در پیش‌بینی موفقیت دانشگاه. *خرد و کوشش*، دوره چهارم، دفتر دوم و سوم، ۸۳-۶۱.

- حسینی، سید علی اکبر. (۱۳۷۶). بررسی اجمالی تجارب آموزشی- فرهنگی گروهی از فارغان التحصیلان دانشگاه شیراز در سه زمینه رضایت‌مندی، تحقق آرمان‌های آموزشی و اندازه تغییرات، **مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز**. دوره دوازدهم، شماره دوم، ۳۵-۱.
- گزارش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. (۱۳۸۰). **ارزیابی وضعیت تحصیلی دانشجویان شاهد و مناطق گروه پزشکی**.
- حسینی، سید علی اکبر. (۱۳۶۶). بررسی برخی از ویژگی‌های پذیرفته‌شدگان دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۱۳۶۲-۶۳ و مقایسه نسبی آن با پذیرفته‌شدگان ۵۶-۱۳۵۵. **مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز**، دوره دوم- شماره دوم، بهار، ۶۶-۲۹.
- حسینی، سید علی اکبر. (۲-۱۳۷۱). **ارزش امتحانات تشریحی مسابقات ورودی دانشگاه‌ها در پیش‌بینی عملکرد آموزشی گروهی از فرهیختگان دانشگاه شیراز**، **مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز** دوره هشتم شماره اول و دوم، پائیز ۱۳۷۱ و بهار ۱۳۷۲، ۲۷-۱.
- حسینی، سید علی اکبر و همکاران. (۱۳۴۹). **تحقیق در مسابقات ورودی دانشگاه و رابطه آن با امتحانات ششم متوسطه و موفقیت دانشگاهی، خرد و کوشش: فصل‌نامه دانشگاه شیراز**، دوره دوم، دفتر چهارم.

